

СЕКЦІЯ 2
ДЕМОГРАФІЧНІ, МІГРАЦІЙНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ВИКЛИКИ
РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

УДК 911.3

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ У ВОЄННИЙ ЧАС

¹Ірина Гудзеляк, ¹Любов Котик, ²Олександра Дум`як

iryna.hudzelyak@lnu.edu.ua, liubov.kotyk@lnu.edu.ua, lesyadumtyak@ukr.net

¹Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

²Стрийський міський центр надання соціальних послуг, м. Стрий, Україна

Умови повномасштабної війни в Україні суттєво трансформували потреби населення та різко підвищили вимоги до ефективності системи соціального захисту. На територіальні громади (ТГ) припадає найбільший обсяг роботи з найуразливішими категоріями громадян – внутрішньо переміщеними особами (ВПО), сім'ями військовослужбовців, людьми з інвалідністю, особами літнього віку та тими, хто пережив травматичні події. Саме тому організація роботи соціальних служб у цей період набуває особливої актуальності, адже від оперативності, злагодженості та адаптивності їхньої діяльності залежить соціальна стійкість ТГ і здатність держави забезпечувати належну підтримку кожному, хто її потребує.

Діяльність соціальних служб регулюється Законом України «Про соціальні послуги» [1], де чітко визначено перелік базових соціальних послуг, які реалізуються на місцях. Особливостями надання соціальних послуг є безбар'єрність – можливість отримання послуг від раннього дитинства до старшого віку, гендерна і соціальна рівність, доступність, тощо. Реалізацією соціальної політики у ТГ різного типу та розміру займаються управління чи відділи соціального захисту, центри надання соціальних послуг, служби у справах дітей, некомунальні установи – надавачі конкретних послуг [2, 3]. В умовах війни для забезпечення вразливих категорій населення комплексними соціальними послугами важливо на рівні ТГ сформувати мультипрофесійну команду до складу якої входять соціальні працівники, психологи, фахові мобільні групи, менеджери й адміністратори соціальної роботи; важливо вчасно та комплексно реагувати на потреби населення у соціальній підтримці. Для цього доцільно застосовувати напрацьований і перевірений часом досвід “воюючих” держав, зокрема Ізраїлю, що може бути моделлю для функціонування системи соціальних служб України на місцевому рівні.

Для визначення потреб населення у соціальних послугах передусім необхідно сформувати «Соціальний паспорт ТГ», який містить інформацію про демографічний і соціальний склад населення. У великих за людністю міських

ТГ існують соціально-демографічні передумови, інфраструктурний потенціал (вільні приміщення) і кваліфіковані кадрові ресурси для побудови розширеної мережі соціальних служб з диверсифікованими послугами:

1. Раннє виявлення потреб сімей, де народилися діти з вадами розвитку – консультування, організаційна допомога в оформленні статусу та пошуку медичних закладів необхідного профілю; допомога в психологічному прийнятті захворювання дитини батьками та соціальної адаптації сім'ї у суспільстві;

2. Денний догляд за дітьми з особливими потребами, що передбачає комплексний догляд, реабілітацію, розвиток та підтримку дитини протягом декількох годин чи усього робочого дня. Останнє важливо для формування умов відпочинку і працевлаштування батьків, особливо матерів. Наприклад, у м. Львові послуга надається на базі центру «Джерело»;

3. Послуга муніципальної няні: надається сім'ям з дітьми віком до 3 років; її реалізація здебільшого покладена на осіб, що зареєстровані в ТГ як підприємці;

4. Догляд за літніми людьми вдома (прибирання, купівля продуктів харчування, приготування їжі). У сільській місцевості до цієї послуги входять дрібні роботи на присадибній ділянці й ведення господарства, роботи з заготівлі дров тощо;

5. Послуга підтриманого проживання передбачена для людей з інвалідністю, самотніх літніх осіб, які самі неспроможні задовольнити власні потреби життєдіяльності. Вони протягом деякого часу можуть проживати у спеціально створених закладах, де налагоджена цілодобова підтримка соціального персоналу. Ця послуга підтримується іноземними донорами, наприклад, заклади підтриманого проживання відкрито у Стрийській ТГ у м. Стрий, с. Миртюки, с. Заплатин [4];

6. Натуральна допомога соціально вразливим категоріям людей – послуги перукарів, пошиття та ремонт одягу, ремонт взуття, прання.

7. Екстрене кризове втручання у випадках вчинення насильницьких дій. Жертви насильства можуть звернутися з проханням про тимчасовий прихисток, надання психологічної, юридичної підтримки. Зараз внутрішня стійкість людей порушена, проблеми насильства загострилися, актуальність послуги зростає;

8. Соціальний супровід уразливих категорій громадян: ВПО – надання притулку, допомоги у відновленні документів, пошуку власного житла, роботи, місця навчання для дітей та творчих занять; дітей та опікунів у новостворених опікунських сім'ях; членів дисфункційних сімей; членів сімей військовослужбовців для посилення внутрішньої життєстійкості;

9. Адаптація та соціальна інтеграція: ВПО – вивчення української мови, соціально-культурна адаптація, робота клубів за інтересами, культурно-просвітницькі заходи, психологічна підтримка; діти з інтернатів і дисфункційних родин – формування навичок проживання у суспільстві, обслуговування себе в побуті тощо;

10. Інклюзивні соціальні послуги – організація «соціальних майстерень» для людей різних вікових категорій та з різними соціальними запитами і потребами. Тут надзвичайно актуальним завданням є формування молодіжних просторів для комунікації дітей і молоді.

Територіальна організація соціальних послуг характеризується процесами концентрації соціальних служб у центрах ТГ [2, 3]. Їхня диверсифікація за старостинськими округами у перші роки після адміністративно-територіальної реформи, виявила низьку ефективність надавання таких послуг на місцях, засвідчила часте залучення соціальних працівників до надання непрофільних послуг. Для охоплення соціальними послугами усіх населених пунктів великої за площею і населенням ТГ, наприклад Стрийської міської ТГ [4], найефективнішим інструментом є мобільні мультифункціональні групи. Однак, організація окремих послуг, наприклад догляд вдома літніх людей, чи надання натуральних послуг, вимагає присутності соціальних працівників та надавачів послуг безпосередньо на місці. Водночас, просторова концентрація соціальних служб має суттєві переваги, адже забезпечує можливість інтеграції соціальної, освітньої та медичної політики на локальному рівні, дозволяє моніторити та оперативно реагувати на потреби населення і нові соціальні виклики у ТГ.

Фінансування діяльності соціальних служб у ТГ здійснюють через державні та регіональні субвенції, однак в умовах війни надзвичайну велику роль відіграють донорські кошти міжнародних організацій: Агентство США з міжнародного розвитку USAID (до середини 2025 р.), Дитячий фонд ООН (UNICEF), Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Данська рада у справах біженців, Норвезька рада у справах біженців тощо, які розробили гнучкі моделі фінансування та співфінансування різноманітних соціальних проєктів на локальному рівні.

Новостворені ТГ засвідчили власну життєстійкість й ефективність діяльності соціальних служб на місцях. Це дало змогу на державному рівні уникнути гуманітарної катастрофи спричиненої війною та мінімізувати соціальну напругу на місцях. Водночас демографічні і соціально-економічні реалії сьогодення зумовлюють переосмислення діяльності соціальних служб на рівні ТГ у напрямку: розширення переліку верст населення, що потребують і можуть отримати різноманітну соціальну допомогу; диверсифікації послуг; впровадженні зразків світових напрацювань з надання соціальних послуг; моніторингу соціальних потреб населення ТГ і напрацювання програм їхнього ефективного розв'язання.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про соціальні послуги». Відомості Верховної ради. 2019. № 18. Ст. 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
2. Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах» від 19.04.2023 р., № 130-Н. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1169-23#Text>
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про організацію надання соціальних послуг» від 01.06.2020 р. № 587. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text>
4. Стрийський міський центр надання соціальних послуг. URL: <https://stryi-rada.gov.ua//міська-рада/соціальні-служби-міста>